

Hrvatska revija 1, 2022.

Naslovnica , Tema broja

Tema broja: Što se potapa s Kosinjskom dolinom?

Arheološka baština Kosinjske doline

Tatjana Kolak

Kosinjska dolina, stiješnjena između Velebita i Ličkog sredogorja, u plodnom polju rijeke Like koja katkad otima i katkad daje, posljednjih pola stoljeća u fokusu je medijske javnosti gotovo svakih pet godina. Isključivo i jedino tada. Od Domovinskog rata projekt izgradnje hidroenergetskog sustava (HES) na području te doline, idejno nastao prije nekoliko desetljeća, ali očito »vizionarski« za 21. stoljeće, pokretao se sustavnije 1997., 2006., 2013. i s ponekom manjom epizodom između navedenih godina.

No, u posljednje vrijeme, nakon odluke Vlade Republike Hrvatske o strateškoj važnosti tog projekta, zaista su intenzivirane građevinske aktivnosti, a uz očajni vapaj preostalih stanovnika koji ne odustaju od svojih desetljeća utkanih u život doline, intenzivirala se i medijska javnost, razne ekološke udruge i pojedinci i, s nešto manje snage, znanstvena zajednica.

I dok se jedni ustrajno pozivaju na bogatu kulturnu baštinu i zaštitu povijesnog identiteta na tlu Hrvatske, pokušavajući spasiti Kosinje od još jednoga kulturocida, spriječiti uništavanje mikroklimatskih uvjeta i prirodnih vrednota – dakle, i još jednog ekocida, a sve to vodi ka još jednom etnocidu, drugi *spašavaju* dolinu u ime gospodarskog progressa i boljitka.

Prvi projekt potapanja sela Kruščice i izgradnje istoimenog akumulacijskog jezera te podizanje brane »Sklope« u Mlakvi 60-ih godina 20. stoljeća zorno otkrivaju budućnost ovoga kraja.

Dolina, pred kojom se valja nasmiljeni vodeni val, a nije nastao otapanjem snijega što je stoljećima redovito izazivalo godišnja plavljenja rijeke Like, pomalo letargična i uzibana uz Velebit krije mnogobrojna arheološka nalazišta od najstarijih vremena.

Središte
Gornjega
Kosinja sa
župnom
crkvom sv.
Antuna
Padovanskog
(Grčko groblje
i desno dio
Panosa)

Pogled na dio
Kosinjske
doline

Naseljavanje i
život prema
dosadašnjim
spoznajama
pratimo u

kontinuitetu od kasnog neolitika do danas. O njima se tek malo zna jer ni na jednom nalazištu nisu obavljena sustavna istraživanja. Uglavnom su to arheološka probna zaštitna istraživanja provedena upravo kako bi se istražila i zaštitila vrijedna

baština. Dosad se to dogodilo tri puta. Prva, vrlo skromna opsega pri izgradnji spomenute brane provedena su 1968. godine.

Pećina Golubinjača se nalazi na ograncima Velebita, nedaleko od sela Mlakve, između Sušnja i Kruščice. Ulaz u nju se nalazio u vertikalnim stijenama, oko 30 m iznad umjetnog jezera Kruščica. Pećina je imala oblik nepravilne kružne dvorane čije je tlo pokriveno kamenim blokovima s kulturnim slojem najbolje sačuvanim uza zidove. Najvjerojatnije je služila kao privremeno boravište, a najstariji pronađeni ulomci keramičkih posuda po svojim oblicima i načinu ukrašavanja pripadaju grupi hvarske keramike raširene po obali Jadrana i otocima te uz skromne tragove danilske kulture.

Kontinuitet pratimo do ranoga srednjeg vijeka, s iznimkom brončanog doba. Najveći broj nalaza pripada starijem željeznom dobu, što je pokazatelj intenzivnijega korištenja. Život se nastavlja i tijekom latena, prepoznatljiv po ulomcima keramičkih posuda ukrašenih metličastim ornamentom datiranim u 1. st. pr. Kr., potom u antičkom razdoblju, a završava u 9. te do sredine 10. stoljeća.

Potkraj 80-ih godina 20. stoljeća provode se druga zaštitna sondažna arheološka istraživanja u svrhu evidentiranja nalazišta. Ta istraživanja vodi tadašnji Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, o čemu postoji elaborat s navedenim lokalitetima koje prije provedbe projekta potapanja treba u cijelosti istražiti da bi se spriječilo njihovo uništenje. Ta su istraživanja pružila konkretnija saznanja i otkrila neke od najvažnijih željeznodobnih japodskih i srednjovjekovnih lokaliteta poput Mlakvene grede s ostatcima romaničke crkve.

Hrvatski restauratorski zavod provodi treća probna arheološka istraživanja 2020. i 2021. u pandemijskim uvjetima nadopunjujući prethodna iskopavanja i revidirajući prijašnja saznanja. U međuvremenu izrađeno je nekoliko konzervatorskih podloga kulturnih dobara u okviru studija utjecaja na okoliš te prostornoplanska dokumentacija općine Perušić kojoj Kosinj administrativno pripada.

Prapovijesne gradine

U kasnom brončanom dobu pratimo određenu kulturnu pojavu koja će, zahvaljujući antičkim piscima, danas biti prepoznatljiva kao japodski etnik. U svezi s naglim procvatom obrade metala, mnogobrojnim radioničkim centrima, potragom za novim tržištima, kulturni utjecaji srednje Europe, Italije, a ponajprije Podunavlja i Panonije prožimaju lički prostor.

No, već se zarana može uočiti i rad lokalnih radionica, koje i kad imaju uzor u importu ostavljaju izrazit, osoban, autohtoni pečat u umjetničkom oblikovanju predmeta. Upravo je taj pečat osobnosti jasan i

prepoznatljiv kod Japoda. Iznimno snažna populacija stočara, unutar geografskih parametara Like, stvara i oživljava matično japodsko područje, s kojeg, migracijama i tržišnim komunikacijama sa susjednim prostorom, tijekom kasnijih stoljeća, širi svoj životni areal, naravno, u skladu sa svojom vojnom i političkom moći danog trenutka.

Pogled iz
Podjelara na
polje i
Žagarovu
glavicu s
Panosom
lijevo, župna
crkva sv.
Antuna
Padovanskog
desno

Japodska
naselja
organizirana
su sustavno;
zatvarajući
određeno
područje
nizom
gradina

razmještenih na mjestima gdje se ogranci planina spuštaju prema rubovima ravnica i kraških polja, brižljivo vodeći računa o kontroli ulazno-izlaznih komunikacija, blizini pašnjaka i izvora pitke vode te mogućnosti obrade zemlje, premda je taj oblik ekonomike slabije razvijen, ali i o plavnim periodima najvećih ličkih rijeka – Like, Gacke i Krbave.

Tipovi gradinskih naselja mogu se podijeliti na pojedinačne (jednostruke) i dvojne gradine (gemine). Obično su to kupasta uzvišenja koja se utvrđuju i zaštićuju vodeći se konfiguracijom terena, gdje su strme padine ili prirodne litice činile obrambeni zid. Pojedinačne gradine često mogu biti proširene, odnosno, pokraj bedemom okruženog platoa na kojem se podižu nastambe, dodatnim zidom ili nasipom ograničava se još jedan prostor koji je služio ili kao tor za stada ili kao prostor za ispašu.

Istraživanja Kosinja provedena su na gradinskim naseobinskim lokalitetima koje najčešće pripisujemo japodskoj populaciji i čiju materijalnu kulturu pratimo sve do asimilacije u Rimsko Carstvo. O tom kontinuitetu možda ponajbolje svjedoči lokalitet Panos i Žagarova glavica u središtu Gornjega Kosinja. Te dvije glavice, spojene zaravnjenim prijevojem, naseljene su u starijem željeznom dobu, od 8. stoljeća pr. Kr. Ostaci kamenoga suhozidnog obrambenog bedema pronađeni su na Žagarovoj glavici, a naseobinske terase upućuju na položaje nekadašnjih japodskih kuća. No naselje se spuštalo i prema polju na istočnoj, a moguće i južnoj strani gdje su evidentirani ostatci drugih stambenih objekata, kao podgrađe samog naselja na Panosu. Pokretni nalazi pak sežu sve do 4. stoljeća. Očito je riječ o velikom japodskom naselju, koje je možda bilo i središnje naselje onodobne cijele doline. Ovdje ne govorimo o pojedinačnom lokalitetu, nego o arheološkoj zoni koja prostorno objedinjuje različite geološke pozicije.

Naselju je pripadala nekropola u neposrednoj blizini, na Plešinoj glavici ili Grčkom groblju, gdje je otkriven 1988. reprezentativni grob 7. Ukop ženske osobe ističe se bogatim grobnim prilozima – kapa od brončanih kalotastih dugmeta s ušicom, kroz koju je bila provučena duga dvodijelna igla te tordirani masivni torkves, što je sve zajedno činilo ukrasno oglavlje. Tomu treba još pridodati i par sljepoočničarki od namotaja brončane žice. Na prsima se nalazila spiralno naočalasta fibula s osmicom, brončani lančić s dva privjeska rađena na proboj, ogrlica od 392 zrna jantara, perla/praporac rađena na proboj, pojasna kopča, više od stotinu nanogvica na potkoljenicama. Sve to govori i o značajnom društvenom statusu što ga je osoba imala tijekom života u japodskoj zajednici, a s obzirom na bogatstvo njezine nošnje s pravom nosi naziv »Grob kneginje«. To

je razdoblje japodske kulture 8. do 7. stoljeća pr. Kr., gdje pratimo bogat i raznolik razvoj autohtone kulture, ali i izrazit utjecaj sjevernojadranskih i halštatskih kultura Slovenije.

Dio grobnih priloga iz groba »kneginje« izloženih u Muzeju Like Gospić

Gradinski naseobinski lokaliteti su i Ribnik u Kosinjskom Bakovcu, koji danas

najčešće pripisuju lokaciji nekadašnje kosinjske tiskare, Mlakvena greda i Prijespa u Lipovu Polju.

Brojna su i manja gradinska naselja koja su bila ponajprije u funkciji kontrolnih postaja. Obično su podignuta na povišenim pozicijama koje prirodno vizualno kontroliraju šire područje ili su međusobno vizualno bila povezana u svojevrsni fortifikacijsko-dojavni sustav. Njihova je uloga više obrambena, a manje naseobinskoga, stalnog ili privremeno/povremenog obilježja. Takva je pozicija Marina vrščića ili glavice u Mlakvi, Gradinice u Gradini, kao i svih onih »panosa« kao položaja što su kroz tisućljeća bila mjesta paljenja vatre u slučaju opasnosti.

Pećine i jame

Speleološki objekti također su korišteni kao povremena naselja, no češće kao zbjeglišta u slučaju opasnosti. Nije neuobičajeno da se iste pećine koriste u istu namjenu, podjednako u prapovijesti i u srednjem vijeku. To se vidi i u rezultatima istraživanja spomenute pećine Golubinjače.

U selu Studenci na istočnim padinama Petričke ili Petrinjske glavice otkriveni su keramički nalazi srednjega brončanog i starijega željeznog doba istovremeni Golubinjači u Petrićevoj pećini, a starijega željeznog doba u Gliginoj. I u Mlakvi, u Bobića pećini ili Čakovcu na površini su pronađeni ulomci keramičkih posuda koji svojim obilježjima datiraju u kasno brončano i starije željezno doba. Osobito je zanimljiv kompleks pećina u zaselku Poljan, podno Mlakvene grede. U uskoj udolini izvire nekoliko izvora što tvore rječicu na kojoj se nekada nalazila mlinica do koje je od seoskih kuća vodio kolski put. U krševitim liticama što zatvaraju na tri strane udolinu nalazi se nekoliko pećina, od kojih su neke imenovane: Pražinova, Lukanova, Čardačina i Marasova pećina. Iz jedne od tih lokacija potječu nalazi iz mlađega željeznog doba pronađeni prije stotinu godina.

Rekonstrukcija groba »kneginje« (prema L. Bakarić 2004)

Kasnobrončana sjekira s krilcima

Šoićeva pećina ili Špilja kod Podnarjeva vrelca u Podjelaru je objekt koji je, sudeći prema nalazima, mogao biti u funkciji kulnog mjesta. Nalaz kasnobrončanodobne bojne sjekire s krilcima malih dimenzija, koja je time izgubila svoju stvarnu uporabnu funkciju, sugerira da je riječ o votivu nekom božanstvu ili možda svojevrsnom simbolu pripadnika elite onodobne zajednice.

Posljednja faza japodske kulture počinje potkraj 1. stoljeća, odnosno 35. g. pr. Kr., premda dotičaje s Rimom nalazimo i dva stoljeća prije. Već 178. g. pr. Kr. u sukobima s Histrima rimska vojska dolazi u izravni dodir s Japodima, a 171. g. pr. Kr., nakon neuspjela pohoda do makedonskog ratišta, konzul Kasije Longin pljačka i zarobljava Japode, Histre i Karne, zbog čega je Senat morao isplatiti odštetu. Sljedeću konfliktnu situaciju

pratimo 129.
g. pr. Kr. u
vrijeme
Tuditanova
pomorskog
pohoda, kada
se dio rimske
vojske, pod
vodstvom D.
Junija Bruta ili
Tiberija
Panduse,
kretao
japodskim
prostorom.

Premda kod
Apijana (2. st.)
nalazimo
podatak da
Rimljani s
Japodima
imaju savez,
što se očito
odnosi na
»ovostrane«
Japode (s
južne strane
Kapele,
odnosno
matično ličko
područje), a u
svezi s
nesmetanim
odvijanjem
prometa na
cesti *Senia -
Arupium -
Burnum -
Salona*,
okršaji

kulminiraju

Oktavijanovom vojnom protiv Japoda, Delmata i Panona 35. g. pr. Kr.

U zagrljaju Rima

Antički izvori navode da su, nakon potpunog poraza i uništenja Metuluma («glavnoga japodskoga grada», Viničica kod Josipdola) i otpora Terponjana (Trojvrh kod Plaškog), dakle »onostranih« Japoda, *Monetini* (Brinje), *Avendoati* (Kompolje) i *Arupini* (Prozor), »ovostrani« Japodi svladani bez većeg otpora.

Proces romanizacije je na japodskom području tekao iznimno sporo i posve drukčijim tijekom nego na istočnim obalama Jadrana ili u Panoniji. Razlog tomu neki vide kao reprezentivnu mjeru prema ratobornim i neprijateljski raspoloženim Japodima, no očito je i da ekonomski siromašnog prostora, u prvom redu predodređena za stočarstvo, nije privlačila rimsku državu, no bila joj je važna u smislu prometnih komunikacija i kao mirno, sigurno zaleđe za daljnja osvajanja.

Rimska urna s prednjom stranom u obliku antičkoga hrama uzidana u cinkturu župne crkve sv. Ivana Krstitelja u Donjem Kosinju

Japodi su, zajedno s četrnaest liburnskih općina (*Iapodes et Liburnorum*

civitates XIII), kako navodi Plinije Stariji (1. st.), potpadali pod prvi, skardonitanski konvent i izgleda kao i Liburni bili izuzeti od fiskalnih tereta. Navođenje Japoda kao etničke skupine u konventu je rezultat njihova političkog uređenja – još uvijek snažnih rodovskih zajednica u kojima su najvažniju ulogu imali njihovi starješine (princepsi i praepositi).

Antički lokaliteti na području Kosinja nisu ubicirani, premda se evidentno život kontinuirano nastavlja i u vrijeme rimske dominacije. O tome prosuđujemo na temelju spomenutih recentnih istraživanja u Gornjem Kosinju, a osobito rimskih urni, u danas sekundarnoj upotrebi, pronađenih u Donjem Kosinju, Mlakvi i Kosinjskom Bakovcu. Vjerojatno rimsko naselje u 2. i 3. stoljeću, sa začetcima još u prapovijesti, možemo tražiti na lokalitetu Basarica, brežuljku u polju kod Donjega Kosinja, za koji predaja kaže da se ondje nekad nalazila crkva sv. Marka. U neposrednoj blizini smjestila se i pripadajuća nekropola. Većina spomenika potječe

upravo s te lokacije, a na nekim čitljivim natpisima pronalazimo imena tadašnjih stanovnika, G. Julija Sekunda i P. Julija Rufina, gradskih vijećnika nama nepoznatog municipija, Aurelija Severa te Septimije Maksime, Aurelije Maksime i Aurelije Mete.

Poklopac rimske urne u funkciji temelja za raspelo u središtu Donjega Kosinja

Te velike četverokutne kamene urne s latinskim natpisom, izrađene od domaćega kamena vapnenca, u pravilu su »obiteljskog« obilježja, predviđene za ukop više pokojnika. Njima pripadaju i kameni poklopci, često korišteni kao građevni elementi u kasnijim razdobljima. U funkciji temelja za bočne oltare u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Donjem Kosinju

nalaze se i dva sarkofaga, a iz pravoslavne crkve sv. Mlade Nedjeljice, sagrađene na zaravanku podno gradine na Marinu vršiću, izmještena je urna u sekundarnoj funkciji kamenice za svetu vodu. I u južnom zidu crkve sv. Vida u Kosinjskom Bakovcu pronalazimo slabo čitljiv dio natpisnog polja urne. Iako se katkad navodi podatak o nalazu kamena s latinskim natpisom, pronađena početkom 20. stoljeća u Donjem Kosinju, u kojem se čita da je tu nekada stajao rimski municipij *Tesleum*, neutemeljeno je pozivati se na taj naziv. Osobito jer nam je ostalo zabilježeno ime stanovnika doline, uklesano na natpisu u živcu kamenu velebitske Lomske dulibe.

»Pisani kamen« – terminacijski natpis na Begovači

U toj

»međunarodnoj« arbitraži Rim posređuje između Ortoplina (stanovnika današnje Stinice) i kosinjskih Parentina u sukobu oko razgraničenja i pristupa izvoru vode (Begovača) na ličkoj padini Velebita iznad Kosinjskog Bakovca. Taj je natpis i danas *in situ*, a poznat je kao »Pisani kamen«. Stoga bi mogli pretpostaviti prije naselje imena *Parentinum* (?) ili ih je moglo biti više.

Vrijeme rane hrvatske države i cvatuće pisane riječi

Srednjovjekovni Kosinj pripada župi Bužane, a prvi put se spominje potkraj 11. stoljeća kao »iuppam Bucani et Bocachi«. Bočać se dakle izdvaja kao zasebno područje Buške ili Bužanske župe, a ime *Kosin* mu ostaje sačuvano kao kasnosrednjovjekovni tvrđi grad Jurja Kosinjskog od roda Lackovića. Knezovi Kosinjski su nam zapisani uglavnom u ispravama o posudbi ili zamjeni posjeda s Anžom Frankopanom. Danas skromni vidljivi ostatci Bočaja (Bočkaja), koji su već 1696. godine u tzv. Glavinićevu opisu Like u ruševinama, nalaze se na strmom završetku velebitskih ogranaka iznad Gornjega Kosinja, prepoznatljivi pod nazivom Gradina. Je li grad Bočaj ujedno i kasnosrednjovjekovni Kosinj ili je to Gradina iznad Sv. Vida u Bakovcu, a po nekim autorima možda i lokalitet Ribnik, još uvijek nije determinirano.

Pogled s Mlakvene grede na položaj Kavge i dalje u dolinu

U dostupnim srednjovjekovnim ispravama zapisana su i neka od sela koja možemo ubicirati na ovo područje, Psivići (Veliki i Mali), danas pod jezerom Kruščica, Marinci (Lipovo Polje), Srijani (Donji Kosinj), Ljupčić (K. Bakovac), Srak(o)vina, Botuci, Hotil(j)a Vas... Među toponimima se osobito izdvaja Ban(j) stol ili Ban(j) dvor pod kojim se sredinom 15. stoljeća nalaze dva mlina.

Položaj ovoga utvrđenoga grada, koji već u onomastičkom smislu sugerira važno upravno središte i zasigurno sjedište gospodara, pretpostavljeno je na Mlakvenoj gredi. Taj geostrateški impozantan položaj u selu Mlakva-Poljan s kojeg se kontrolira gotovo cijela dolina te prema istoku i sjeveroistoku seže duboko pogled prema Perušiću, vjerojatno je podignut vrlo rano, a djelomično istraženi ostatci romaničke crkve oslikane zidnim freskama, koja se obnavlja prije kraja 14. stoljeća, to i potvrđuju. Uz malu jednobrodnu crkvu s plitkom oblom apsidom i zvonikom na pročelju, s južne se strane nalazilo groblje.

Na nekadašnju moguću arhitektonsku plastiku danas tek skromno upućuje lijepo obrađen klesanac ukrašen polukapitelom reduciranog oblika, a mogao je biti dio nekog dovratnika ili niše. Prenesen je s Mlakvene grede i uzidan u južni zid lađe pravoslavne crkve Mlade Nedjeljice.

I pokraj kapele sv. Ane u zaselku Podjelar, građene u 19. stoljeću, nekada se nalazilo župno

srednjovjekovno groblje od 12. stoljeća (a moguće i nešto ranije) do 15. stoljeća te nije neočekivano da se unutar te novovjekovne sakralne arhitekture nalaze ostatci ranije crkve istovremene groblju.

Romanička plastika s Mlakvene grede sekundarno uzidana u pravoslavnu crkvu Mlade Nedjeljice u Mlakvi

Crkva sv. Ane u Podjelaru, značajan ranosrednjovjekovni lokalitet

Kasnosrednjovjekovna groblja nalazimo uza spomenutu pravoslavnu crkvu sv. Mlade Nedjeljice, na lokalitetu Grčko ili Staro groblje sela Krš te na platou župne crkve sv. Antuna Padovanskog u Gornjem Kosinju. Recentna su istraživanja kod posljednje crkve otkrila i arhitektonske ostatke ranijeg objekta, koji s pronađenim pokretnim nalazima datiraju u 13. stoljeće. Mogući relikv tog starijeg sloja, kamena škropionica u obliku ljudske glave gotičkih obilježja, nalazi se i danas u uporabi.

Probno istraživanje crkava provedeno je na te četiri pozicije, no formiranje groblja uza sakralne objekte je uobičajeno, kao i gradnja novih na već prije posvećenim mjestima te se ista situacija očekuje i uz ostale kosinjske sakralne lokalitete.

Na Kloštru, na položaju današnje kapele sv. Petra i Pavla s polukružnom oblom apsidom na romanički način, pretpostavljen je, još uvijek dvojben, srednjovjekovni pavlinski samostan pod patronatom Martina Frankopana. Druga moguća lokacija je na Prijespri u Lipovu Polju gdje je postojala crkva sv. Marije ili Marine.

Dva glagoljična ulomka sekundarno uzidana u crkvu sv. Vida u Kosinjskom Bakovcu (glagoljični natpis iz 1517. i grb Anža Frankopana ugrađeni su na pročelju crkve naopako)

Gradina Bočaj i rijeka Lika, pogled sa staroga pješačkoga željeznog mosta

Glagoljsko nasljeđe Kosinja je i danas predmet brojnih znanstvenih rasprava. Tiskara hrvatskog prvotiska od 22. veljače 1483. – *Misala po zakonu rimskog dvora*, kao i *Brevijara* iz 1491. i ubikacija tiskare na kosinjskom tlu, često s pretpostavkom lokaliteta Ribnik u Kosinjskom Bakovcu, argumentirana je, i podjednako opovrgavana, Glavinićevim zapisom Kosinja kao mjesta koje je »nadaleko poznato, vani i u zemlji. Na to

ukazuju ovdje tiskani ilirski brevijari, kako se vidi u bilješki na onima kojima se sada služe svećenici glagoljaši kod moljenja kanonskih časova«. Tomu pridonose i tri kamena ulomka pisana glagoljicom, od kojih jedan na sebi nosi grb (= cimer) s natpisom »cimer Anža Frankopana 1517«. Svi su ulomci sekundarno uzidani u zapadno pročelje kapele sv. Vida u Bakovcu, a prema predaji doneseni su iz ruševina grada Ribnika.

Osmanlijska prijetnja u posljednjoj četvrtini 15. stoljeća ostavlja traga na životu kosinjskog područja, a prekid rastuće civilizacije pratimo nakon 1527. godine.

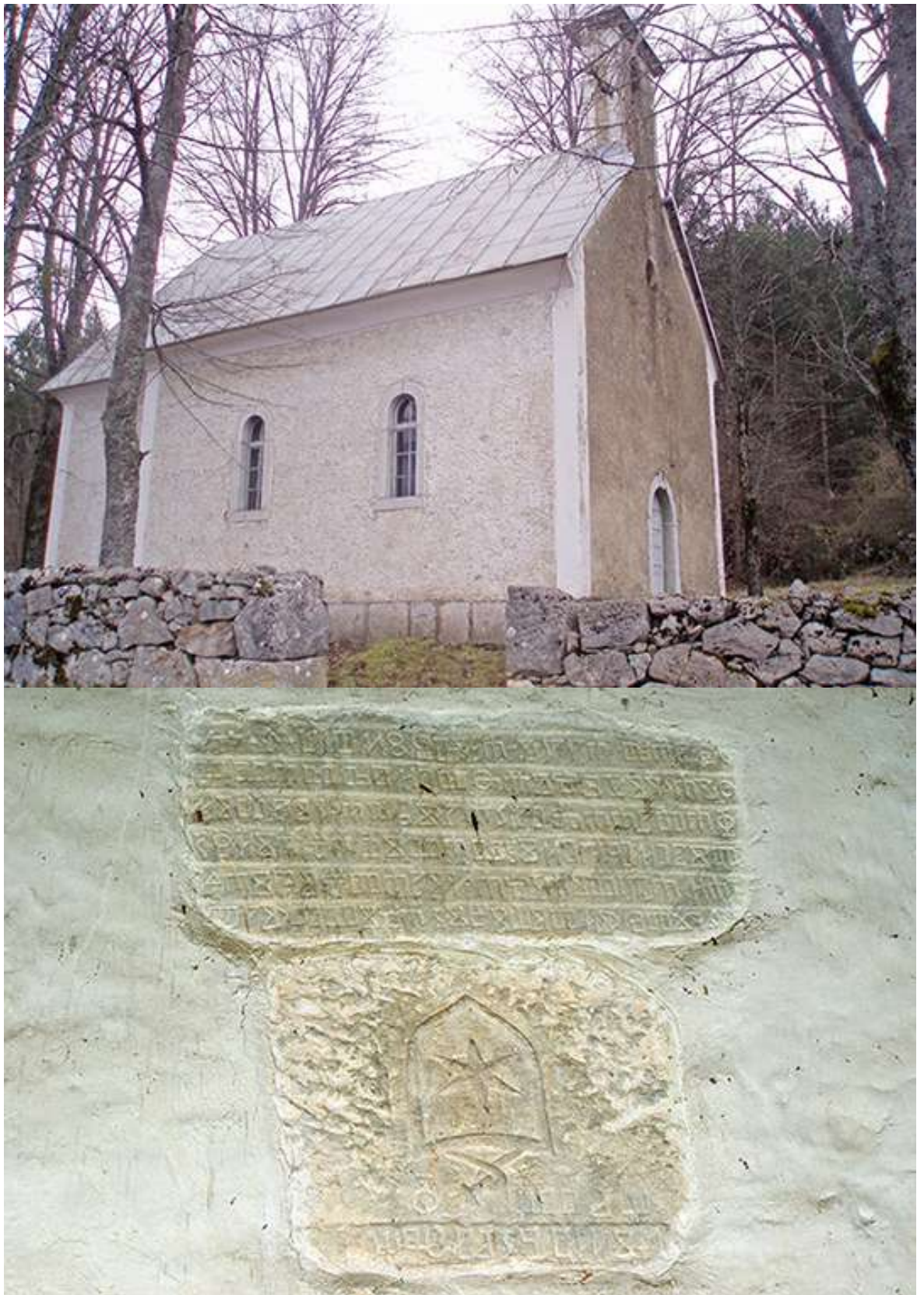
Umjesto zaključka

Kolika je cijena povijesnog i kulturnog identiteta? Tek »za šaku megavata«. Slika kosinjske arheološke baštine u prethodnim redcima samo je segmentirana. Spoznaje a time i valorizacija ograničeni su nam dosadašnjim provedenim istraživanjima, a dio odgovora na otvorena pitanja našega vlastitog identiteta još su uvijek skriveni pod nasipom zemlje ili obrasli gustom vegetacijom. Ovdje su spomenuti samo »sigurni« lokaliteti, a

što je s onima koji nam tek vizualno nude naznake tragova i slojeva nataloženih čovjekovom prisutnošću na određenom području. Dio kosinjskih arheoloških nalazišta možda će biti predmetom nekih budućih podvodnih istraživanja, a neka zaista nisu izravno ugrožena potapanjem. No, i oni su neizravno izloženi

kompromitirajućim utjecajima budućeg akumulacijskog jezera i ovisni o vodnom eksploatacijskom režimu, podložni novim klimatskim promjenama ili izgradnji novih građevinskih zona i cestovnih komunikacija. Infrastrukturni projekti su nužni i neupitni, ali dok jedni otimaju morske površine da bi nasipavanjem povećali kopnenu površinu, mi se svjesno odričemo više ili manje plodne zemlje. A s njom i vlastitoga povijesnog i budućeg bitka.

Izvori i literatura

Izvori

Arhiv Arheološkog odjela Muzeja Like Gospić, Gospić.

Čataj, L.,
Krmpotić, M.
(2021).
*Izveštaj o
probnim
arheološkim
istraživanjima
na području
Kosinjske
doline u 2020.
i 2021. godini.*
Zagreb:
Hrvatski
restauratorski
zavod.

Šarić, I. et al.
(1987). *Uvjeti
zaštite
spomenika
kulture na*

području akumulacijskog jezera u Kosinju (Elaborat). Zagreb: Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture.

Literatura

Bakarić, L. (1990). Gornji Kosinj/Plešina glavica – japodska nekropola, *Arheološki pregled* 29/1988., str. 90–91.

Bakarić, L. (2017). Japodi. *Japodi-zaboravljeni gorštaci*, ur. Lidija Bakarić. Zagreb: Arheološki muzej, str. 21–59.

Balen Letunić, D. (2004). Japodi. *Ratnici na razmeđu istoka i zapada – starije željezno doba u kontinentalnoj Hrvatskoj*, ur. Dubravka Balen-Letunić. Zagreb: Arheološki muzej, str. 211–257.

Bogović, M. (1991). Takozvani Glavinićev opis Like i Krbave iz 1696. g. *Croatica Christiana periodica* XVI/27, str. 117–128.

Bogović, M. (1996). Crkveno ustrojstvo današnjeg područja Riječko-senjske nadbiskupije u srednjem vijeku. *Riječki teološki časopis* IV/2, str. 291–328.

Drechsler-Bižić, R. (1970). Zaštitna iskopavanja pećine Golubinjače kod Kosinja. *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* /3. ser./ IV, str. 111–118.

Fučić, B. (1982). *Glagoljski natpisi* (Djela JAZU, knj. 57). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Glavičić, M. (2008). Dvije tzv. japodske urne iz Donjeg Kosinja. »Arheološka istraživanja u Lici« i »Arheologija peći i krša« (znanstveni skup, Gospić, 16. – 19. listopada 2007.). Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, sv. 23. Zagreb – Gospić: Hrvatsko arheološko društvo i Muzeja Like Gospić, 2008., str. 151–163.

Horvat, A. (1975). O srednjovjekovnoj sakralnoj umjetnosti Like. *Arheološka problematika Like: znanstveni skup, Otočac, 22–24. IX. 1974.* Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, sv. 1. Zagreb: Hrvatsko arheološko društvo, str. 127–141.

Horvat, Z. (1999). Srednjovjekovna pavlinska arhitektura na području senjske i krbavsko-modruške biskupije. *Senjski zbornik* 26, str. 123–178.

Klaić, V. (1902). Građa za topografiju Ličko-krbavske županije u srednjem vijeku I. *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva* n. s. VI, str. 1–31.

Kruhek, M., Horvat, Z. (1988). Sakralna arhitektura Krbave i Like na području Krbavsko-modruške biskupije. *Krbavska biskupija u srednjem vijeku. Zbornik radova znanstvenog simpozija u povodu 800. obljetnice osnutka*

krbavske biskupije, održanom u Rijeci 23–24. travnja 1986. godine, ur. Mile Bogović. Rijeka – Zagreb: Visoka bogoslovska škola u Rijeci i Kršćanska sadašnjost (Analecta Croatica Christiana – Biblioteka Centra za koncilsku istraživanja, dokumentaciju i informacije Kršćanska sadašnjost, sv. XXV), str. 187–235.

Patsch, K. (1990). *Lika u rimsko doba*. Gospić: Biblioteka »Ličke župe«. Naslov izvornika: *Die Lika in die romischer Zeit* (Schriften der Balkancommission, Antiquarische Abteilung, I), Wien, 1900.

Šarić, I. (1975). Kamene urne u Lici. *Arheološka problematika Like: znanstveni skup, Otočac, 22–24. IX. 1974*. Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, sv. 1. Zagreb: Hrvatsko arheološko društvo, str. 57–75.

Šarić, I., Šmalcelj, M. (1990). Gornji Kosinj – rekognosciranje i sondiranja, *Arheološki pregled* 29/1988., str. 220–222.

Šmalcelj Novaković, P. (2018). Kosinj – arheološka istraživanja s kraja 20. stoljeća. *MemorabiLika* I/1, str. 85–118.